

Hoofdstuk 8

Burgers en Stoommachines
1800 – 1900

KA 31: De industriële revolutie legde in de westerse wereld de basis voor een industriële samenleving

[Eind 15e eeuw]

- Meeste mensen werkten in landbouw + zelfvoorzienend (autarkisch).
- In steden: nijverheid, gilden en ambachtslieden
- Levering aan directe omgeving

[Gildes]

- Bepaalde alles + monopolie.
 - Voordeel: Goede kwaliteit.
 - Nadelen:
 - Beperkten aanbod.
 - Hielden kunstmatig hoge prijzen aan.
 - Massaproductie was onmogelijk.
 - Technische verbeteringen werden tegengehouden.

[Ontstaan fabrieken]

Mensen die niet bij gilden hoorden ontwikkelden op het platteland de huisnijverheid. Dit waren ongeschoolde arbeiders en boeren, vrouwen en kinderen. Ondernemers gaan deze mensen grondstoffen/ruwe materialen aanleveren die verwerkt worden tot verhandelbare producten (ontwikkeling sterk ondernemerschap).

- Door de agrarische revolutie groeide de bevolking en kwam er meer voedsel, hierdoor waren er minder landarbeiders nodig en was er meer vraag naar kleding.
- Ontwikkeling spinnewiel: Schietspoel door John Kay (1733) → Spinning Jenny door James Hargreaves (1740-1788) → Waterframe door Richard Arkwright (1732-1892).
- Door de waterframe was er waterkracht nodig i.p.v. spierkracht → Fabrieken.
- Ondernemers investeren in deze fabrieken, voor meer macht en invloed.
- Overgeven aan ondernemers i.r.v. vast werk en huisvesting.
- Geen plek meer voor fabrieken → Stoommachine → Fabrieken in stad. De stoommachine was namelijk niet afhankelijk van waterkracht. Dus deze werd verbeterd door James Watt (1736-1819).

Andere uitvindingen

- Transportrevolutie: Sinds 1840 zorgen de spoorwegen voor sterke groei van de industrialisatie (stoom- en stoomboot).
- 1844: Morse ontdekte de telegrafie (1851) telegraafkabel onder Het Kanaal; 1866 een transatlantische kabel).
- Door de transportrevolutie werd het mogelijk om overzeese markten bij de Europese economie te betrekken (grondstoffen, afzetmarkten en extra aanvoer voedsel).
- Zo ontstaat er een wereldeconomie waarbij de Europese cultuur over de hele wereld wordt verspreid (spoorwegen, machines, technologie, Europese banken, emigratie van Europeanen naar Amerika en Australië) -> De Nieuwe Wereld.

Waterframe

- Er zijn dure investeringen noodzakelijk (machines).
- Daarom komt er een continudienst, wat leidt tot lange werkdagen.
- Thuiswerkers verliezen hun werk en gaan steeds meer in fabrieken werken.
- Nadeel: Er moet voldoende water zijn.

Gevolgen arbeidsverhoudingen

- De arbeider is totaal afhankelijk van de ondernemer.
- Mannenarbeid en vrouwen- en kinderarbeid.
- Lange werkdagen en slechte betaling.
- Gevaarlijke en smerige arbeidsomstandigheden.

-> Sociale kwestie als gevolg

De diverse uitvindingen leiden tot gemechaniseerde productie, daardoor is er behoefte aan een stabiele energiebron en aan arbeiders.

[Industriële revolutie mogelijk door]

- Dankzij de verlichting veel belangstelling voor experimenten en uitvindingen
- Veel koopman-ondernemers, die willen investeren en commercialiseren
- Voldoende kapitaal aanwezig
- De bevolking groeit, dus er is voldoende aanbod van personeel

[Industriële Revolutie]

Eerste Industriële Revolutie (1755-1850)

- Steenkool was de belangrijkste energiebron.
- Technische uitvindingen door hobbyisten.
- IJzer is belangrijkste materiaal.

Tweede Industriële Revolutie (1850-1900)

- Aardolie + elektriciteit als energiebronnen (natuur- en scheikunde).
- Wetenschappers. Vooral chemische industrie, maar ook staal- en elektriciteitsindustrie worden belangrijker.
- Staal is belangrijkste materiaal (sterker).
- Elektriciteit: Gloeilamp, telefoon, wasmachine, koelkast, lift.

Overgang van 1e naar 2e revolutie

- Een economie gebaseerd op kapitaalgoederen wordt steeds meer een economie gebaseerd op consumptiegoederen.
- Automatisering en Taylorisme (verregaande arbeidsdeling/lopend bandsysteem).

Economische gevolgen

- Huisnijverheid wordt verdrongen door fabrieksarbeid.
- Enorme toename van de productie.
- Dalende prijzen van producten

[Gevolgen van de Industriële Revolutie]

1. Meer mensen werkten in de industrie → Industriële samenleving.
2. Snelle bevolkingsgroei en urbanisatie.
3. Grotere inkomensverschillen.
4. Landbouw: machines zorgen voor een agrarische revolutie → overbodig geworden landbouwwerkers trekken naar de stad op zoek naar werk in de fabrieken.
5. Transport: behoefte van fabrikanten en handelaren aan snellere verbindingen zorgt met de komst van stoomschepen en stoomtreinen voor een transportrevolutie → aanleg van kanalen en spoorlijnen.
6. Modern imperialisme: behoefte aan grondstoffen en afzetmarkten:
 - Europese regeringen zetten de bevolking in hun koloniën onder druk meer te produceren + meer grondstoffen te leveren
 - Zoektocht naar nieuwe koloniale gebieden in Azië en Afrika voor o.a. afzetmarkten

[In Nederland]

- Industriële revolutie begon pas in 1850, met de moderne economische groei.
- Reden: Voordeliger om bestaande productiemethoden te verfijnen dan machines te gaan gebruiken + Stoommachines waren nog niet zo betrouwbaar en energiezuinig als wind- en watermolens.
- In Nederland was de industrialisatie vooral terug te zien in:
 - De katoen- en wolindustrie: In Oost- en Zuid-Nederland vanwege lage loonkosten.
 - De scheepsbouw en machinefabrieken: In Holland.

Waarom slaat de industrialisatie pas zo laat over naar andere Europese landen?

In deze landen waren de Napoleontische oorlogen aan de gang

KA 32: De opkomst van politiek-maatschappelijke stromingen; liberalisme, nationalisme, socialisme, confessionalisme en feminisme

[De restauratie]

- Na het Congres van Wenen (1815) ontstaat er een herstel van de traditionele standenmaatschappij. Burgers komen hiertegen in verzet.
- Standensamenleving wordt klassensamenleving door de Franse Revolutie en de Industriële revolutie.

Klassensamenleving

1. Adel + gegoede burgerij (confessionalisme, liberalisme, feminisme, nationalisme)
2. Burgerij/middenklasse (confessionalisme, liberalisme, feminisme, nationalisme)
3. Geschoolde arbeiders (confessionalisme, socialisme)
4. Ongeschoolde arbeiders (confessionalisme, socialisme)

De Restauratie na het Congres van Wenen leidt tot ontstaan van politiek-maatschappelijke stromingen:

1. Liberalisme

Een samenleving met een zo groot mogelijke individuele vrijheid op alle terreinen van de samenleving

- Politiek: Grondwet (beperking macht koning + garantie burgerrechten), gelijkheid voor de wet, volksvertegenwoordiging moet koning controleren.
- Economie: Zo min mogelijk bemoeienis door overheid, particulier bezit en vrijhandel.
- Cultuur: Vrijheid van denken, geen censuur en tolerantie.

2. Socialisme

Een rechtvaardige samenleving met een zo groot mogelijke gelijkheid voor alle mensen op aarde.

Politieke vijanden: liberalisme, nationalisme & confessionalisme

Vertegenwoordiger: Karl Marx

3. Confessionalisme

Een christelijke samenleving, waarin protestanten en katholieken zich zo goed mogelijk kunnen ontwikkelen

Politieke vijanden: liberalisme en socialisme

Alle stromingen richten eigen verenigingen en organisaties op waardoor de Nederlandse samenleving een verzuilde samenleving wordt

[Liberalisme en de grondwet]

Nederland was Republiek → Veroverd door Frankrijk (1795) → Verlichtingsideeën kwamen mee → revoluties → Napoleon wilde meer controle over Nederland.

- 1806-1810: Napoleon stelde zijn broer Lodewijk Napoleon aan als leider van Nederland.
- 1810-1813: Nederland was deel van het Franse Keizerrijk.

Na de val van Napoleon kreeg koning Willem I de soevereiniteit aangeboden, als er een nieuwe grondwet kwam (1814) → Willem I regeerde meer als verlicht absoluut koning, terwijl Nederland een constitutionele monarchie was. Ook hield hij zich niet aan de grondwet.

Congres van Wenen

- Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden werden samengevoegd.
- In het Zuiden was er ontevredenheid over het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden.
- 1830: Uitbarsting in Brussel. Zij waren tegen;
 - Autoritaire regeerstijl van de koning.
 - Gedwongen gebruik van het Nederlands.
 - Achterstelling van de katholieken.

Belgische Opstand

- Door liberalen, Franstaligen en katholieken.
- 4 oktober: Zuidelijke Nederlanden waren onafhankelijk.
- 1831: Tiendaagse veldtocht om de eenheid te herstellen → mislukt.
- Pruisen en Engeland wilden koning Willem I niet meer steunen.
- 1839: Het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden werd opgedeeld
- In het Noorden veranderde weinig → 1840: Koning Willem I trad af.

Willem II

- Problemen voor Willem II:
 - Enorme staatsschuld door Belgische Opstand → Leger kostte veel geld → Verhogen belastingen.
 - 1845: Mislukte aardappeloogsten → Hongersnood.
 - Ontevredenheid en onrust onder bevolking namen toe.
- Bang voor revolutionaire bewegingen → Nieuwe grondwet door liberaal Thorbecke (1848).
 - Macht van volksvertegenwoordigers (1e + 2e kamer) uitgebreid.
 - Macht koning en regering ingeperkt.
 - Censuskiesrecht: door mannen die een minimum bedrag aan belasting betaalden.

[Nationalisme en Duitse eenwording]

Duitsland was geen eenheid → Congres van Wenen (1814/1815) → Duitsers wilden eenheid (nationalisme) → Burschenschaften → Duitsland wilde eenheid van gebied i.v.m. paspoortcontrole bij elk staatje → Zollverein (douane-unie) in 1834.

Nationalisme: Eenheid van taal, cultuur en geschiedenis.

- Cultureel: taal, geschiedenis en cultuur
 - Romantiek → als reactie op rationalisme (Verlichting) en classicisme. Subjectieve beleving, intuïtie en geschiedenis + cultuur eigen volk voorop → gevoel.
 - Taal: door eigen taal komt het volk tot eenheid en tot een eigen cultuur (John Gottfried Herder)
 - Gebroeders Grimm: verzameling volkssprookjes en zij vertellen iets over de Duitse cultuur van de Duitsers van deze verhalen.
- Politiek: ieder volk heeft recht op een eigen natiestaat.
 - Van cultuur naar politiek door maatschappelijke veranderingen en technische vooruitgang als gevolg van de IR.
 - Versnippering van grondgebied zorgt voor problemen (spoorwegennet).
 - 1834: Zollverein (douane-unie): samenwerking economisch.

Burschenschaften

- Studentenverenigingen ontstaan na 1815.
- Middeleeuwse kleding: zwart, rood, goudgeel.
- Verheerlijking van het verleden: tegen buitenlandse invloeden (vooral Franse).
- Nationalisme en romantiek.

Frankfurter Parlement: hoe groot moet de toekomstige Duitse staat zijn?

- Groot-Duitse gedachte

De Duitse deelstaatjes + Donaumonarchie (Oostenrijk-Hongarije) → In ieder geval de Duitstalige gebieden daar. Donaumonarchie ziet dit niet zitten.

- Klein-Duitse gedachte

Alleen de Duitse deelstaatjes.

[Eenheid door oorlog]

- Het werd de Klein-Duitse gedachte (Pruisische koning Friedrich Wilhelm IV wordt keizer)
- 1862: Otto von Bismarck minister-president Pruisen → eenheid door oorlog
- 1864 overwinning Denemarken
- 1866 overwinning Oostenrijk
- 1866 Noord-Duitse Bond: Statenbond o.l.v. Pruisen.
- 1870 – 1871: Frans-Duitse Oorlog (nationalisme als middel)

Deze oorlog werd uitgelokt door Duitsland door een telegram waarin stond dat Leopold van Pruisen in Spanje op de troon dreigde te komen. Frankrijk verklaarde daarom aan Duitsland de oorlog.

Frankrijk verliest → Gevolgen voor Frankrijk:

- Frankrijk moest schadevergoeding betalen.
- Elzas-Lotharingen afstaan.
- Anti-Duitse gevoelens.
- Start Revanche-politiek: Vormt een opmaat voor WOI.

Duitse eenwording kwam tot stand → Koning Wilhelm II van Pruisen werd keizer Wilhelm I van Duitsland in Spiegelzaal Versailles → Industrialisatie en urbanisatie in hoog tempo → Onrust → Keizer Wilhelm II zorgt voor rust (1888) Weltpolitik → Ontslag Bismarck (1890).

Visies Bismarck:

- Europa: Duitsland wel groeien, maar niet agressief naar andere EU-landen.
- Afrika: Wel oorlog + gebieden veroveren.
- *Streven naar eenheid door het nationalisme.*
- *Duitsland wilt koloniën voor vergroting van het prestige Wilhelm II (Eine Platz an der Sonne).*
- *Modern imperialisme: economische, politieke en culturele motieven.*

KA 33: Voortschrijdende democratisering, met deelname van steeds meer mannen en vrouwen aan het politieke proces

[De Restauratie]

- 1815 Congres van Wenen
- De belangrijkste vorsten en politieke leiders herstellen hun oude machtspositie uit de tijd vóór de Franse revolutie
 - Conclusie: het conservatisme wordt de overheersende ideologie

[Verlichting]

- Verlicht denken en liberale ideeën worden onderdrukt

[Revolutiejaar]

- 1848
- Liberale burgers komen in veel landen aan de macht
 - Liberale grondwetten zorgen voor meer vrijheid en maken een einde aan de standensamenleving
 - Politieke invloed van de burgers wordt groter door verruiming van het kiesrecht
 - Gevolg: oprichting van politieke partijen

Door gebruik te maken van de politieke verdeeldheid tussen bestaande en nieuwe politieke stromingen, slagen een aantal vorstenhuizen erin hun machtspositie tot in de Eerste Wereldoorlog te behouden:

- Romanovs in Rusland
- Hohenzollern in het keizerrijk Duitsland
- Habsburgers in de Dubbelmonarchie Oostenrijk-Hongarije

[de Republiek]

- 17/18^e eeuw: Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden
- 1795 inval Franse patriotten → invloed verlichting en Franse revolutie
- 1806 – 1810: Lodewijk Napoleon koning
- 1810 – 1813: Republiek deel van het Franse keizerrijk
- 29 maart 1814: grondwet & koning Willem I → constitutionele monarchie (koninkrijk met grondwet)
 - Kan parlement ontbinden, ministers benoemen en koninklijke besluiten maken.

[Belgische opstand]

- Zuiden is niet blij met Willem I als koning
 - Autoritair, Nederlands afgedwongen en katholieken achtergesteld.
- 1830: anti-Hollandse demonstraties door katholieken, Franstaligen en Liberalen
- 1831: Tiendaagse veldtocht
- 1839: België onafhankelijk
- 1840: Willem I treedt af

[Willem II / Thorbecke]

- Willem II erft een lege schatkist
→ Voert hoge belastingen in
- 1847: mislukte aardappeloogsten -> onrust -> ook onrust in andere landen
- 1848: Willem II geeft aan Thorbecke de opdracht een nieuwe grondwet te schrijven
→ Willem II van conservatief naar liberaal

[Grondwet 1848]

- Macht van de volksvertegenwoordiging uitgebreid: recht van enquête, interpellatie en amendement.
- Minister verantwoordig schuldig aan parlement en niet meer aan koning.
- Macht van koning en regering vermindert: parlement invloedrijker.
- Censuskiesrecht: alleen mannen die een minimum bedrag aan belasting betalen mogen stemmen.
- Directe verkiezingen: samenstelling van het parlement door kiezers bepaald.
- Openbaar debat: meningen worden in het openbaar besproken.

Andere wijzigingen

- Nieuwe vrijheden: onderwijs + vereniging en vergadering.
- Parlement:
 - Eerste Kamer: Gekozen door Provinciale Staten.
 - Tweede Kamer: Gekozen door burgers met censuskiesrecht + ontslaan ministers.
- Ministers: Ministeriële verantwoordelijkheid.
- Koning: Bleef lid van de regering + onschendbaar.

[Democratisering]

- Rond 1870: Links-liberalen + socialisten kiesrecht
- Rond 1900: Opkomst feminisme (vraag naar kiesrecht vrouwen)
- 1917: Pacificatie (algemeen mannenkiesrecht + passief vrouwenkiesrecht)

KA 34: De opkomst van emancipatiebewegingen

[Het revolutiejaar]

- Liberale burgerij in veel EU-staten een overheersende invloed krijgt
- Groepen die zich achtergesteld voelen komen vanaf de 2^e helft van de 19^e eeuw op voor gelijke rechten

[Emancipatiebewegingen]

- Beweging die naar gelijkberechtiging streeft.
- Arbeiders: eerst in vakverenigingen en later in politieke partijen (socialisme)
- Vrouwen: verenigingen die strijden voor kiesrecht en toegang tot onderwijs (feminisme)
- Confessionalisme

[Nederland]

- 1848: Willem II geeft uit angst voor een volksoptocht aan Thorbecke toestemming om een liberale grondwet te ontwerpen
 - Macht van de koning beperkt → begin parlementaire democratie
- Vrijheid van meningsuiting, godsdienst, vereniging en vergadering
- Opkomst van emancipatiebewegingen van arbeiders en vrouwen

[Feminisme]

- Nederland liep achter op Europa → vrouwen nog niet werken (zorg).
- In Frankrijk, onder de bourgeoisie, groeide de ontevredenheid.
- Na 1870: Ontstaan van het feminisme → voornaamste doel: kiesrecht.
- 1892: Wilhelmina Drucker / Aletta Jacobs → feminisme.

Politiek: Gelijkheid voor de wet + kiesrecht.

Economie: Gelijke kansen op de arbeidsmarkt.

Sociaal: Gelijke rechten op onderwijs en opleiding.

Cultuur: Tegen de dubbele seksuele moraal.

[Confessionalisme]

- Grondwet van 1848 maakte pas een eind aan de overheersende invloed van de calvinisten (die hadden sinds de Opstand al de meeste macht)
 - Leidt tot de opkomst van emancipatiebewegingen van katholieken
- Protestantisme reageren door oprichting van organisaties speciaal voor protestanten: scholen, partijen, krant → katholieken doen hetzelfde
 - Toenemende invloed van confessionele groepen in de politiek
- Schoolstrijd
 - Katholieken en protestanten werken samen.
 - Ze willen dat de overheid de bijzondere scholen (gelovig) op dezelfde manier zou financieren als het openbaar onderwijs.
 - Poging mislukt in 1878.

Politiek: Tegen de liberale scheiding van kerk en staat.

Sociaal: Grote angst dat arbeidersklasse zich losmaakt van het geloof.

Cultuur: Rol van het geloof moet belangrijk blijven in de maatschappij.

[Bundeling]

- Nederland: districtenstelsel
- Verandering door Schoolstrijd
 - Abraham Kuypers: 1878 Anti Revolutionaire Partij (ARP)
 - Protestanten tegen de idealen van de Franse revolutie
- Schoolstrijd + opkomend socialisme → samenwerking katholieken en protestanten
- 1882: Ferdinand Domela Nieuwenhuis: Sociaal Democratische Bond (SDB)
 - Liberalen hadden nog steeds de macht (totdat de arbeiders in opstand komen)
 - 1887: uitbreiding kiesrecht

[Groot-Brittannië]

- House of Lords (aristocratie) & House of Commons (via districtenstelsel)

Probleem districtenstelsel: verouderd en niet meer aansluitend bij de bevolkingsopbouw. Door de Industriële Revolutie, met daarbij de urbanisatie, was de verdeling oneerlijk -> Hervorming -> Oplossing is de Reform Act in 1830

- 86 kiesdistricten waren zetels gedeeltelijk of geheel kwijt.
- Nieuwe industriegebieden kregen zetels.
- De minimumeis van bezit werd verlaagd, waardoor het aantal kiezers toenam.

[Tegenstellingen]

- Grondbezitters & landadel willen geen verandering op economisch en politiek gebied (bepalen Brits bestuur)
- Fabrikanten willen meer invloed op het bestuur (sociale kwestie)

[De chartisten]

- Na de Reform Act wilde men nog meer hervorming
- Het Chartisme (door William Lovett, in 1838: People's Charter)

- 1) Algemeen kiesrecht voor mannen
- 2) Jaarlijkse en geheime verkiezingen
- 3) Uitbreiding passief kiesrecht
- 4) Gekozen parlementsleden een vergoeding
- 5) Nieuwe indeling districten

De regering voert enkele sociale verbeteringen in en hierna verdwijnt het chartisme.

[Eerste Wereldoorlog]

- Vier politieke stromingen (katholieken, protestanten, liberalen en socialisten) waren gedwongen om samen te werken, door de werkloosheid tijdens WOI.
 - Nationale eenheid -> Schoolstrijd en kiesrecht kwestie opgelost.
 - Bijzondere scholen werden gefinancierd en in ruil daarvoor kwam er in 1917 algemeen kiesrecht, dit gold nog niet voor vrouwen (confessionalisme).
- In 1919 kregen vrouwen kiesrecht (1922 stemmen)
- Democratisering voltooid + toenemende sociale wetgeving

KA 35: Discussies over de 'sociale kwestie'

[Gevolgen industrialisatie]

- Urbanisatie (slechte huisvesting + beperkte voedselvoorziening + slechte hygiëne).
 - Sterke bevolkingsgroei → ontstaan arbeidersklasse.
 - Door de snelle groei van steden en bevolking is er woningnood
- Krottenwijken
 - Sociale spanningen
 - Ziektes
 - Arbeidende klasse werkproblemen (mechanisatie):
 - Lange werktijden en lage lonen
 - Gevaarlijke en ongezonde werkomstandigheden
 - Kinderarbeid
 - Handwerklieden raakten hun baan kwijt → Eerste vakbonden
 - Verhoudingen werkvloer werden harder.
- Ontstaan Sociale kwestie (door overal misverstanden: fabrieken, woningen, onderwijs en gezondheidszorg). Bezorgde mensen uit de burgerij brachten de gevolgen onder aandacht.

[In strijd met het liberalisme]

- Andrew Ure: Stelde dat fabrikanten naar eigen inzicht het werk in hun fabrieken moesten kunnen organiseren.
- Overheid deed weinig aan deze sociale kwestie → door liberalisme
- Liberalisme: Individueel staat centraal
 - Adam Smith (1723-1790): The Wealth of Nations
 - Vrijheid van economie (zo min mogelijk bemoeienis door de overheid)
 - Verwerpen het absolutisme → Iedereen is voor de wet gelijk. Daarom wilden zij een parlementair stelsel.
 - Streken tegen godsdienstfanatisme en censuur.

[Karl Marx]

- 1848: Het Communistisch Manifest, van Karl Marx en Friedrich Engels.
 - Theoretische basis voor het socialisme (marxisme ook communisme).
 - Socialisme: Streefde gelijkheid van de mens na.
 - Kwamen op voor de arbeiders.
- De samenleving bestond uit twee klassen, de bourgeoisie (rijke burgerij) en het proletariaat (arbeiders).
- Op een moment werden de verschillen tussen deze twee klassen zo groot, dat de arbeiders wel in opstand moesten komen.
- Deze klassenstrijd werd gewonnen door het proletariaat → Uiteindelijk werd iedereen communistisch.
- 1874: Kinderwet van Van Houten (eerste sociale wet in Nederland) o.l.v. Samuel van Houten

Communisme

- Doel: Klassenloze maatschappij waar de productiemiddelen natuur, kapitaal en arbeid gemeenschappelijk bezit zijn.
- Iedereen werkt even hard en zet zich volledig in voor algemeen welzijn.
- 1867: Marx schrijft zijn 'Das Kapital' met als thema 'Kritiek op de politieke economie'.

[Werkelijkheid]

- Arbeiders kregen het beter, dus er kwam geen revolutie → Twijfel aan de leer van Marx.
 - Communisten: Wilden wachten en na de onvermijdelijke revolutie de macht overnemen (radicaal).
 - Sociaaldemocraten: Bleven streven naar een klasseloze samenleving. Zij wilden hun doel behalen door de opbouw van sociale wetten via het parlement, door uitbreiding van het kiesrecht (gematigd).
- De aanhang van sociaaldemocraten werd groter dan die van communisten.

[Sociale kwestie]

- Armoede en slechte werk- en leefomstandigheden van de arbeidersklasse.
- Integratie in de maatschappij.

Sociale wetgeving

Voor:

- Links-liberalen: Arbeiders staan zwak tegenover werkgevers en hebben geen geld voor verzekeringen.
- Sociale confessionelen: Arbeiders moeten beschermd worden tegen de hebzucht van werkgevers.
- Sociaal-democraten: Arbeiders staan zwak tegenover werkgevers en hebben geen geld voor verzekeringen.

Tegen:

- Conservatief-liberalen: Sociale wetten zorgen voor luiheid en een gebrek aan zelfstandigheid.
- Conservatieve confessionelen: Armoede is door God gegeven. Arbeiders moeten hard werken en onderdanig zijn.
- Communisten: Wetgeving gaat niet ver genoeg. De arbeiders moeten door middel van een revolutie de macht grijpen.

KA 36: De moderne vorm van het imperialisme die verband hield met de industrialisatie

[Vooraf]

- Imperialisme: Het streven naar een groot rijk onder macht van een keizer of één volk (Romeinse Rijk).
- Kolonialisme (1500-1850): Overzeese handel werd gedreven in kustgebieden vanuit factorijen.

[Begin Modern Imperialisme]

- Gef profiteerd van vroegere handelsnetwerken (trans-atlantisch) voor grondstoffen als katoen.
- Vraag naar andere grondstoffen, rubber, nam toe.
- Kolonisatie: koloniën in Afrika en Azië.
 - Reden: Amerika was een optie, maar de Spaanse koloniën hadden zich in de tijd van Napoleon opgedeeld in onafhankelijke delen, en dat bleef zo.
- Modern Imperialisme: Meer gericht op Afrika + Duitsland en België doen mee. Steeds meer Europese landen zijn gericht op de opbouw van een groot rijk.

[Verschil met kolonialisme]

- Verovering en intensiever bestuur van koloniën.
- Grondigere exploitatie van de koloniën.
- Alleen in Azië en Afrika.
- Nieuwe landen gaan koloniën veroveren (Duitsland + België)

[Oorzaken Modern Imperialisme]

Economisch

- Grondstoffen voor de groeiende industrie.
- Afzetmarkten voor de groeiende industrie.

Politiek

- Nationalisme (Duitsland -> Weltpolitik).
- Macht + aanzien (Frankrijk na de Frans-Duitse oorlog).

Cultureel

- Verspreiding van het christendom.
- Sociaal-darwinisme: Blanke ras is superieur.
- White man's burden: De morele plicht van blank Europa om minder ontwikkelde volken beschaving bij te brengen.
- Frans: Mission civilisatrice: Opleiden en opvoeden van inheemse volken tot zwarte Fransen met het Franse burgerschap. -> uniforme en centralistische bestuursvorm in koloniën.

[Rivaliteit EU-landen]

Frankrijk wilde na de Frans-Duitse oorlog weer het belangrijkste land van Europa zijn
→ Rivaliteit in EU-landen → Conflicten in onder andere Zuid-Soedan (Engeland vs. Frankrijk) → Wilden beide gebieden daar innemen → Geen oorlog → Duitsland werd belangrijker.

[Gevolgen voor koloniën]

Economisch

- Wereldwijde arbeidsverdeling.

Politiek

- Koloniën werden direct/indirect bestuurd door Europese mogendheden.
- Deel van de inheemse bevolking werd ingeschakeld bij het bestuur en leger.
- Grensproblematiek: Europeanen trokken grenzen waardoor volken van elkaar gescheiden werden of vijandige volken bij elkaar moesten leven.

Cultuur

- Lokale tradities aangetast door christendom en westerse rechtspraak.

[Congo]

Koloniale Conferentie van Berlijn (1885) → Grenzen Afrika vastleggen → België had Congo met Leopold II als leider → Rubber nodig → Rubber als belasting.

- Leopold ziet Congo als privébezit (ivoorhandel en rubber).
- Vastgestelde hoeveelheden moesten gehaald worden onder dwang van gewapende soldaten en mishandeling.
- 1888 John Boyd Dunlop → rubberband → belang van rubber.